

THE KNOWLEDGE IS STUPID - AVAGY, MI VÉGRE A BÖLCSESSÉG?

Whole version, London

A Hegel utáni filozófia már szembe találkozott ezzel a kérdéssel. Mi végre a filozófia, ha bevégez? Ha olyan szerencsétlen, hogy minden kérdésre választ vél találni? Az eredményt mindenki ismeri; a Bécsi Kör "filozófiáját", ami az eddigi, komplex (egymásra épülő, a részkérdések mindig az egész felől értelmezettek) filozófia végét jelentette, egyben a szakfilozófiák, azaz: a törmelékek, a szilánkok és részlet -tudások létrejöttét. A változástól persze nem kell félni, a változás minden némű megújulás szükségszerű velejárója. A filozófia, ha szigorúan vesszük, nem tudomány, sokkal inkább bölcselet. Még akkor is, ha Edmund Husserl (1911) "szigorú tudománynak" is tartja. Maga a husserli mű is egyfajta tünet, miért ragaszkodik -az egyébként zseniálisan éles eszű- szerző, hogy a bölcseletből (alapértékek, létszemlélet) tudományt (merev és autoriter rendszert, hagyományt, részlet tudások "tároló tudását") csináljon? Miért nincs presztizse a filozófiának? Kell-e, miért kell hasonlítani a tudományra? Amiről ma már fölösleges külön elmondani, a tudomány igenis korunk vallása, értsd; tekintély, így muszály hinni benne, ez a divat, a "korszerű", felvilágosodott, racionális megismerési út, beavatkozási mód. Egyszersmind, a vágygondolkodás, vagy a gondolkodás, mint a hiány kompenzálása, illúzió-biztonság. És a tudományosság, a *racionalitás* követelmény, a világlátás és világalakítás új, hatékony eszköze.

Hegel kora, Husserl kora csak filozófiatörténeti pillanatok. Számptalan "Thomas Kuhn -i paradigma váltás¹" zajlott már le már a filozófia történetben. Már maga Platón egy korszakváltás. Egy ősi filozófia tovább mentése, ha még emlékezünk, ennek forrása Atlantisz. Ma már csak mágikus-mitikus, és így gyermeki gondolkodásnak tűnik az, amit, s ahogy Platón közvetíteni próbál. (Mert ma már nem úgy beszélünk, mint régen, képekben, metaforákban.) Pedig minden szava igaz. Az "ideák világát" ma már kézzel tapintjuk, pl. az élőlények esetében. Ezek a gének, melyek a sablonjai, ősmintái az alakuló fehérjegyáraknak, amikből nem is kerülhet ki más, mint csak az a fehérje, enzim és funkció, amiből az élőlény felépül. Sőt, ma már körvonalazódni látszik, egy, a gének feletti és finomabb szint, ez egy elektromágneses mezőbe írt *minta*, amiből információ áramlik a génekbe. Bátran lehet ezt ideáknak is hívni. Maga az információ az, ami mindennek bölcsője, előalakja. Információ + Energia = Struktúra ⇔ Működés.

Az információ-fizika tudja, amit a művészek és idealisták tudnak: az ideák nem elvont képzetek, hanem a világ eleve lehetséges aktusainak alaplínei. Potenciák. Információ, rend, felépülés, struktúra el nem választhatóak egymástól.

¹ A tudományfilozófus szerint a "normál tudomány rendre rejtvényt fejt", de a paradigmaváltások "forradalma" megváltoztatja a kutatási mintákat is, célokat is, alapelveket és rendszereket. Ráadásul a paradigmák váltása nem racionális (!) módon zajlik.

Struktúra és funkció szintúgy egymásból következnek. A fizika szerint a struktúra energiából és információból, magyarul, értelmes (információ és struktúra) munka eredményeként jön létre.

$K \cdot \log D = \text{entrópia (rendezetlenség)}$. Ellentéte a: $\text{szüntrópia (rendezettség)}$. Pl. hópehely, kristályok felépülése. $K = 1,3805 \cdot 10^{-23} \text{J/K}$, K jelöli a Boltzmann állandót) A hasznos munka alakképlete: $W_h = f [Q, I_i]$ Q energiaközléssel, I_i információ-bemenettel megvalósuló hasznos munka (W_h). Ami a szellemi munkára is igaz.

Csakhogy érzékelni és gondolkodni nem lehet anélkül, hogy bizonyos információkat ki ne zárnánk – és ez probléma, mert nincs előzetes információnk, hogy mit is célszerű kizárni? A gondolkodás is, a percepció is = a válogatott tények, szubjektíve átszínezett valósága. Ha meg nem vetélkednek az ingerek, a minták és előföltevések, akkor minden egyszerre fontos –és így nem tud csak néhány dolog fontosnak lenni. Ha meg az előföltevések is beépülnek a gondolkodásunkba, kirtika és tudatosság nélkül, félrevezetjük magunk:

“A tudományok tanításába nem építik be az adott tudomány előföltevéseinek, a tudományos törvények jelentésének és jelentőségének, továbbá a természettudományoknak az emberi gondolkodás egész világrendjében elfoglalt helyének tudatos ismeretét. Ennek eredményeként a tudomány előföltevéseit rendszerint összetévesztik a tudomány felfedezéseivel.”

Schumacher: A kicsi szép

A rend és rendezetlenség, fontos és nem fontos, alak és háttér kérdése mindig a különböző MINTÁzatokhoz vezet el (az információ mondja meg a “nyers” energiának, hogy mit tegyen). Maga a gondolat is egy minta, a neuronláncok MINTÁzata, azaz: (idegsejt) *kapcsolatok struktúrája*. Tágabb és magasabb szinten: a társadalmi konvenciók mintája, a kényszerek és szellemi divatok mintája. Mégpedig a pedagógia és maga a *társadalomban-levés is befolyásolja* nagyban az agyunk –kicsi korunk (= reflektálatlan lét) óta. A személyiség, a temperamentum is minta. Ami a gondolkodást illeti, az nem elégszik meg a tudományos kutatásban megkapott információkkal. Szüntelenül értelmezni akarja, teóriákat és modelleket gyárt. Már maga az elemi látás vagy elemi hallás (a mintázat-felsimerő sejtek szintjétől kezdve) egy ÉRTELMEZÉSI KÍSÉRLET arra, mit is lát, vagy hall az agy? Bizonyos értelemben a pusztá percepció is (biológiai, de a külvilág fizikai ingereire adott adekvát) interpretáció. Az agy (hippocampus, amygdala, a limbikus rendszer –alig befolyásolható- zsigeri félelmek és elemi vonzalmak) a JELENTÉS, majd az ÉRZELMI JELENTŐSÉG szempontjából értelmez. Azaz értelmezi az előértelemezett percepció anyagot.

És akkor hol vagyunk még a komplex elméletek értelmezésétől? De... sajnos mit is értelmezünk akkor, ha az előföltevéseknek, nézeteknek, sőt, a tudományos *paradigmáknak is van evolúciójuk*, divatjuk, tehát: változnak, mozgásban vannak, hódítanak, vagy épp elavulnak.

A nézetek, elvek, ismeretek MÉM² -ként viselkednek, mint a gének, tehát vetélkednek egymással, divatba jönnek, elavulnak, -így sokszor szó sincs az Igazságról, hanem sokkal inkább egy kulturális szelekcióról inkább...

“A tudomány előfeltevései állandóan változnak. ... Valamennyi elfogadott tudományos tétel beépül a tudományos előfeltevések rendszerébe és hatással van arra, hogy a tudósok egy adott megfigyelést ténynek tekintsenek-e, vagy mint valószínűleg téveset vessenek el. ... Ezek az esetek megcáfolják azt a széles körben elterjedt nézetet, hogy a tudományos tételeket a tudósok szükségképpen elvetik a nekik ellentmondó megfigyelések hatására. [...] Tudjuk, hogy az észlelés – az észlelő explicit beavatkozásától függetlenül – SZELEKTÁL, FORMÁL, és asszimilál bizonyos eligazító jeleket. Mivel a tudományos megkülönböztető képesség ugyanolyan fajtájú, mint a percepcióé, ez éppúgy bizonyos eligazító jelek szelektálása, formálása és asszimilálása révén működik, anélkül AZONBAN, HOGY AZ ÉSZLELŐ FIGYELMET ÖSSZPONTOSÍTANA rájuk. A tudós ekképpen végül is csupán saját ítéletére hagyatkozhat annak eldöntésében, hogy az ellentétes tapasztalatok érvénytelenítenek-e egy állítást, vagy sem, s hogy mit tekint ténynek, és milyen következtetéseket von le belőlük.”

Polányi M.: Háttér és távlat

Az értelemző -kreatív és heurisztikus (fel és megtaláló) szellemi munkamód, valamint a korábbi mintákhoz hasonlító passzív(abb) agyi munka egyszerre van jelen a kreatív funkciókkal, mint, pl. az alakzatok újra-teremtése, átalakítása, az analógiák, vagy épp új modellek konstruálása, mert a külvilág értelmezése maga is: kreatív. (Nem lehetünk [végtelenül {Heisenberg!, Turing!, Gödel!}] objektívak.) Ha nem vagyunk kreatívak, egy kicsit is ön-magunk, akkor CSAK KULTURÁLIS MÁSOLATOK vagyunk, elfogadjuk és kritika nélkül ismételtetjük a készen kapott mintákat, vélekedéseket és nézeteket.

A tudomány karriere nem más, mint a szegényes (*kevés szempont!* alapján, az intuíciót és érzelmeket, sőt, az adott paradigmába nem illő érveket/ tényeket ignorálva mérlelő) józan³ ész, a praktikus ész (csak egy kiemelt szempont, ami tagadja más humán szükséglet szempontjait) diadala. Ami nem véletlen. Maga a *praktikus ész csupán tünet*. A hasznos gépek végtelen sora az emberi lét megkönnyítését szolgálná, de persze nem sikerült boldoggá tenni senkit. A *hasznos gépek* létrehozása is csak egy hazugság, a hasznos gépek mögött nem csak ész, a hasznosság igénye, de *uralomvágy* is van. A *praktikus* és *raciónalis* ész kiterjesztett használatának forrása a hatalom igénye, a leigázás, a természeti környezet teljes asszimilálása. Kényszeres biztonságvágy. Adaptáció csak a társadalmi környezethez történik, az emberiség az egész bolygót asszimilálja. A középkorban ezért mondták az észet diabolikusnak. Az észben benne rejlik a gonosz is.

² Kulturáli gén -Richard Dawkins, *The Selfish Gene*, 1976, és Mithen és mtsai, 1992, Pinker 1994, Mark Ridley 1996 etc.

³ Józan, értsd: a kollektív örülettől, az éppen elfogadottól nem eltérő.

A GONOSZ és a MEGKÜLÖNBÖZTETÉS, elválasztás, szétszedés⁴ összefügg. A “gonosz” okos, sőt, zseniálisan eszes és szép lény. Az okosság azonban nem bölcsesség. A *bölcsesség távolról sem tudás*. A PRAKTIKUS ÉSZ KORLÁTLAN URALMA ÉS IGÉNYE EGY LAPOS ÉS EGYDIMENZIÓS KOR TÜNETE. Egy spiritalitás nélküli koré, melyben a bölcsélet eltűnik, mert az élni tudást felváltotta a szerezni és manipulálni tudás.

A BÖLCSELET AZ EGÉSZLEGESSÉGGEL, AZ ÖSSZMINŐSÉGGEL és nem levezethető, ún. emergens minőségekkel áll kapcsolatban. De ma a redukció a fő minta és eljárás, algoritmusokat fetiszizálunk, és a rációt, az azzal járó dedukciót és redukciót, analízist isteníjük. Az ördög a részletekben rejlik: maga a rész-letesség, el-választottság és el-különböződés. A Zen a másik “szélsőség”, a szintézis, a már szavakba (kategóriák) sem önthető élmények *egyneműsége*. A nyelvbe zárt és kategorizáló létező el sem tudja képzelni, milyen lehet ez, de a FOGALMON TÚLISÁG realitás (meditáció), miként a gyermeklélektanból és fejlődépszichológiából ismert ún. *fogalomelőttés* jelensége. A szavaktól és kategóriáktól mentes világból érkezünk ide, s egy szavaktól és fogalmaktól mentes világba megyünk tovább.

Kant, Turing, Gödel óta nem lehet kérdés, hogy a racionalitásnak és a formális logikának határozott és többfajta korlátai is vannak. Kant némiképp előlegzi Kurt Gödelt, aki bizonyítását adta, hogy formális rendszerekben soha nem lehet kiküszöbölni az ellentmondásokat, vagy, hogy ily rendszerekben lesznek nem eldönthető állítások. Kant szerint egy állítás és annak ellenkezője egyszerre lehet igaz. A másik, kanti (és némiképp a-gnosztikus) gondolat szerint az emberi általánosító felfogás alapja nem magából a természetből való (torzítás, hibalehetőség, megismerhetőség, de legalábbis annak mértéke). Tudjuk, hogy ennek kérdésfelvetésnek van reális alapja. Gödel szerint vagy nem tetszőleges a megismerés pontossága a formális-logikai-matematikai rendszerekben, így a tudományos gondolkodásban sem. Ezt a fizikusok *határozatlansági relációnak* hívják, ahol egy részecske helyét vagy impulzusát mérjük, a kettő pontos ismerete nem lehetséges (az ún. kvantum-bizonytalansági hatások), ennek a határa a Heisenberg féle megismerési korlát: $\Delta x \cdot \Delta p = \hbar^2$. Gödelt a kollegái majd’ megölték, hiszen a matematikusok és a tudósok meg lettek fosztva a végtelen, vagy csak a nagyon pontos megismerés ígéretétől. A helyzetet még tovább színezi a Church – Turing elv, (és az ún. Hilbert – féle eldönthetlenségi probléma) miszerint a nem tisztán racionális gondolatokkal (paradigmákkal) többet tudunk kifejezni, mint a tiszta racionalitás eszközeivel, ráadásul többet tudunk, mint amennyi kifejezhető –és már megint a nem fogalmi és nem elbeszélhető világnál, a zenénél és a gyermek preverbális világánál, no meg a Zen-buddhizmus nem-redukcionista, *holisztikus* világánál tartunk. (holon = egész, gör.)

⁴ *dia-, dia-*, az ógörögben: át, közte, el-, keresztül. A fájdalmas, a gonosz mindig az elválasztottságból és különböztetésből-különbözőségeiből származik. (*Diabolus*, diablo, diablo, devil, devil, das Böse. Lásd az etimológiáit; *distantia*, *differere*, *diffractio*, *diffundere*... távolság, szét-víz, szét-tör, szét-ömlik, szét-szór)

⁵ Változó hely Δx , és változó impulzus Δp mérési határa egyenlő a Planck állandóval ($\hbar = 6,6 \cdot 10^{-34}$ Js [Joule-secundum]). Ez a (fizikai) megismerés korlátja, minél jobban ismerem a részecske helyzetét, annál pontatlanabb, vagy lehetetlen az impulzus ($p=h \cdot v$) ismerete.

Mégis, a rációt –Descartes óta- túlságosan felértékelik. És követendőnek tartván azt mindenkire kényszerítik. Még a pedagógiában is, sőt, az óvodákban is, ahol a kicsinyek agy-terrorja zajlik. -Tényleg, fő az ismeret? Embertelen is, fölösleges is az *érzelmi biztonság terhére* ismereteket gyűjteni-gyűjtetni 4-5-6 éves gyerekekkel. Önbizalom és a másokban való bizalmon alapuló együttműködési nélkül nem is lehet tanulni, helyesebben, *f e l f e d e z v e t a n u l n i* .

Az ismeret nem az emberi lét lényege. A tájékozódás, a munkafolyamatok csak apró részletét adják az emberi létnek. Igaz, a modern rabszolgotartásnak eleve nem érdeke, semmilyen *átfogó tudás* . Az már veszélyes, így ma, a technika korában senki nem képes egyedül tv -t, vagy egy mobiltelefont készíteni, mert csak egy részterülethez, sőt, csak egy részmunka -mozzanatához ért. -De hát mire megyünk a szilánkokkal?? A *racionalitás és a memoriter a tartálytudás lényege*, ám életünk felismerésekre vár.

A hogyan -lét, az *életünk mikéntje* ezerszer magasabb rendű,
mint a pusztá ismerttet.

A pszichológia már az 1940 -es évek óta tud arról az olyan intellektualizációról, ami mögött szorongás áll. E szorongás persze számos, egyéb, ún. *elhárító mechanizmus* is mobilizál, mindig a személyiség érettségétől függő fajtat, de az biztos, a felfokozott kognitív működés mögött gyakran találni szorongást, a *biztos pont keresését*. Sajnos sok az ilyen típusú vallásosság is. A biztos stratégia, a holtbiztos eljárás, a megbízható így szorongást csökkentő technológia, a változástól való félelem, és az egyén kiterjesztésének az eredménye.

Az ész ilyen aspektusa bizony egyáltalán nem hízog az emberi nem számára. Az ember nem a teremtés gyermeke, nem a lét, vagy az evolúció csúcsa. Az ember egyetlen állat a sokaságra épülő Univerzumban, esze inkább evolúciós és uralmi fegyver. Tudás és hatalom, -ahogy Lyotard fogalmaz (A posztmodern állapot -ban), ugyanannak a dolognak a két oldala. A tudás ma már egyre inkább a *beavatkozni tudás*, a változtatás és a hatásgyakorlás tudása, tehát a hatalom, a kompetencia-készítés eszközeként van jelen. Egyáltalán nem úgy, mint komplementáció, a spontaneitás, a flow (áramlás, a *dolgokban benne-lét*) élmény⁶, vagy a mostban gyökerező, spontán létmód, és a dolgok feletti szemlélődés.

Husserl szerint; inkább a filozófia a mély jelentésű "tudomány", pont azért, mert konstruktív jellegű, nem adatmorzsákon nőtt fel, ahol a szegényes értelmezési keretek adva annak, nem csupán annyiból áll, amit a világban talált.

⁶ Áramlás, a jelenben való lét, nem a jövőn, vagy a múlt dolgain való töprengés. Lásd: tao, vö: Malsownál az ún. csúcsélmény. Low könyv: Mihály Csíkszentmihályi, *The Psychology of Optimal Experience*, Chicago, 1991 – Magyarul: 1997 Akadémiai kiadó, Bp.

A filozófia szintetikus, a mozaicizmusban szenved⁷ tudomány mennyiség és adatcentrikus volta egyáltalán nem kedvez a szintézisnek (végtelen analízisek, ennek folytán szétesések, amit helytelenül specializációnak neveznek).

Azt hazudják a tudósok, a világ objektív, s mi ezt az objektív világot objektív módszerrel akarjuk, és csakis így tudjuk megismerni.

Csakhogy a *világ kapcsolatrendszerek összessége*, a világ ko-egzisztencia, a világ = kölcsönhatás és együtt-lét. Tehát KELLENE A SZINTÉZIS, márpedig a *tudományban* pedig csupán *halott analízisek*, dedukció, kontextusát vesztett *ab-stractio* -k⁸ és tény-raktárak vannak, a tudósok mindig elkerülik a bölcs (nagyobb kontextusok, a lét hogyanja) válaszadásokat, csak molekulákra, számokra szorítkoznak.

“A mennyiségi különbségeket könnyebben meg lehet ragadni, és minden bizonnyal könnyebben meg lehet határozni, mint a minőségeket; csalóka kézzelfoghatóságuk a tudományos pontosság látszatát kölcsönzi nekik, még ha ezt a pontosságot az életbevágó minőségi különbségek eltüntetése árán kellett is megvásárolni.”

Schumacher: A kicsi szép

Mondhatni, az ész (ami pedig valaha arányosságot⁹, értsd, helyes szemléletet és ítéletet jelentett), és most eszen a tudományos logikát (kizárás, megkülönböztetés és mérés) értem, nos, az egyoldalú ész mindig egyensúlyvesztést jelent. Anyagi szinten: csakis a bal agyfélteke, csakis egysíkú műveletek használatát. Társadalmi szinten, értéknélküliséget. Mert a tudomány a hatalmat vagy az egyéni kompetencia kiterjesztését szolgálja, sőt, a tradíciót is. A szépség pedig önmagában érték, mint *“harmónia és szün-metria”* (egybe-illés, és összemérhetőség) pedig természeti eredetű (a kozmosz harmonikus). Korunk tudományos világban nincs helye semminémű haszon -talanságnak, szemlélődésnek, csak-létnek, művészetnek, vallásnak. A mai tudományban nincs egyedi, csak a megismételhető számít, a tudományban még akkor sem létezik valami, ha épp látják azt, de hát... még nincs mögötte bizonyítási eljárás, vagy még nem áll készen feltárt mechanizmus. A tudományban láthatatlanná válnak olyan dolgok, amik a bölcséletben valahogy mégis láthatóan jól körvonalazottak.

Ráadásul, aki nem hisz (!) a tudományban, az buta, korszerűtlen, vagy lázadó. Kizárja magát a TÁRSADALMI KONVENCIÓKBÓL és paradigmákból, az pszichoszociális “öngyilkos”, vagy örült.

⁷ Egy genetikai betegség neve, eredményképpen pl. két fajta szemszín jenek meg azonos személy esetén. A mozaicizmus (mozaikszerűség -innen-onnan jött hatások) itt azt jelenti, a tudás nemegészleges, sőt, erre nem is törekszik a mai tudomány.

⁸ Ab -tól-től, el, trahere = húzni, vonszolni (lat.). Absztrakció = elvonatkoztatás, kihúzás, az egyediből -akár önkényesen- általános, elvi alapkérdést csináló logikai mechanizmus.

⁹ Ratio = arány. Értd, arányosság-helyesség, helyes mérték. Ide tartozik a szimmetria szavunk is. Metrón = mérték, szün = össze, együtt, együvé, összemérve, hasonlítva. Arányosságait (jelentőségeket) mérlegelve.

Az ember kezében minden agresszív fegyverré válik, az ideológia, a vallás (eszmeféltő keresztény üldözések, iszlám szigor, keresztényháborúk és inkvizíció), ma pedig a tudomány lett TEKINTÉLYELVŰ, és a manipuláció materiális eszköze. A tekintélyről pedig tudjuk, kreativitás ellenes. Megöli a hitet és a spontaneitást. A tekintélyelvű rendszerek nem engedik a heurisztikus gondolkodás és kreatív probléma megoldást és önkifejezést. Ez lélektani tény. (Sigmund Freud – Anna Freud, 1973, A. S. Neill, 1960¹⁰).

A bölcsességben először minden megkérdőjeleződik, kezdetben mindennek el kell veszíteni az értelmét ahhoz, hogy ismét jelentésre és jelentőségre tegyen szert. Az *egyoldalú*, kevés szempontú, és lélekben sivár tudományosság; élet-kivonat. A lelki elsivárosodás biztos alapja. Az egész ember pedig hogyan is lehetne lelkileg fejletlen és intellektuálisan is csak részben fejlett élőlény??

És... a tekintélyek adják a pénzt a kutatásokra, még akkor is, ha ezzel manipulálják magát a kutatási eredményeket is. Hogyan is lehetne valami objektív, vagy független, ha bárminő függő helyzetből születik?? És honnan születik a gondolkodás? Az evolucionizmus szerint a beszédünk és a gondolkodásra való képességünk a legmagasabb törzsfajlódási "eredmény". Mintha az evolúció törekedne valamire, s eredményeket akarna felmutatni. Pedig a gondolkodás nem eredmény, inkább ún. TENDENCIA. A túlfejlődött kérgi állomány (*cortex cerebri*, agykéreg) majd a felfúvódó homloklebeny (*lobus frontalis*) új funkciókat fejlesztett magának, elnyomva számos, korábbi funkciót. A gondolkodás, a beszéd és a szociális viselkedés szó szerint is, agyi, szövettani, valamint funkcionális teret követelt magának.

A GONDOLKODÁS NEM AZ EGYETLEN MEGISMERÉSI út, sőt, nincs kizárólagos területe, sőt, nem is mindig ez az üdvös. A gondolkodás jelentésekkel operál, de jelentőségeket is generál. A jelentőség pedig eleve megköveteli az adott gondolati rendszer, kiinduló, vagy középpontját. Ez pedig az én, az elme, a személyiség. A világot nem tudjuk objektíven szemlélni, csak az ember szemszögéből.

Ha túljutunk a *metaforikus* (képi–művészi) beszéd értelmezési nehézségein, megértjük: miért testvérünk mindenki, ezért felebarátként szeresd (Jézus), miért él minden (Lao -Ce, és az animizmus), miért, hogy: MINDEN EGY (gnoszticizmus, Zen, holisztikus gondokodás), miért illúzió minden (Buddha, semminek nincs önálló léte – feltétlektől függő lét), miért nem lehet az én, és az én összes referencia pontja (hit, vélekedés, kulturális és társadalmi örökség, pszichológiai programok az ében) az állandó kiinduló pont a gondolkodásban. És a gondolkodás által megszerzet tudásban, ill. a levésben magában. Objektívek nem tudunk lenni, mert a *világban-benne-lét* -ből (Heideger) nem tudunk kilépni. Eddig ez egyáltalán nem sikerült... És a világ: kölcsönhatás.

¹⁰ Neill: Az antiautoritáris nevelés elmélete és gyakorlata–New York, Anna Freud: Az Én és az elhárító mechanizmusok. –A pedagógiai reformokban ezeknek nem volt igazi hatása.Nem is lehet, a hatalom alattvalókat, nem pedig autonóm embereket akar.

A Descartes -i paradigma pedig impozáns, de téves, a gondolkodás nem involválja a létet. Nem azért vagyok, mert gondolkodom, nem csupán a gondolkodásból következik az én személyes létem. Hiszen: *ki is az, aki gondolkodik?* A szél fúj, a *fújás és a szél elválaszthatatlan*, az eső és a vízcseppek hullása nem elválasztható (inseparabiliter). Nincs tánc, a táncoló és a tánc csak együtt létezik. A lét és egyfajta tudat, gondolkodás sem elválasztható. Még a giliszta is "tudja", mit kell ennie. Lét és tudás, információ nem elválaszthatóak, és hogy ki az, aki gondolkodik? Meditációban megjön a válasz, egyáltalán nem gondolkodik semmilyen 'én'. A GONDOLATOK KÖZÖTTI SZÜNET, a közbülső kis csendek, az *Üreség* adja minden lét alapját. Az én, az emberek látszólagos külön-állósága pedig egy társadalmi-pedagógiai-lélektani felépítmény.

A gondolkodás ugyanakkor mindig "piszkos", mégpedig csupa láthatatlan szennyezőanyag csorbítja a gondolkodás látásának élességét, láthatatlan motiváció [az elfogultságok lehetőségei], így elfogultság, láthatatlan, belső kis paraziták, nem tudott, titkos és másoktól készen kapott vélekedések és belső pszichológiai programok, amik megint csak mások (de már tudattalanná vált) gondolatai, elméletei, elvárásai, viselkedés mintái, tehát CSUPA MÚLT, HIT ÉS VÉLEKEDÉS. De ilyen láthatatlan szennyeződés (ami a látást zavarja) a nem bizonyított, ám elfogadott tudományos, vagy szubjektív előfeltételezések is, ám a legveszélyesebbek az előítéletek.

A hasznosság is veszélyes. A hasznosság olyan kényszer, nyomás, ami eltorzítja a gondolkodást. A kanti instrumentalizmus elve lényegi; ha valami és valaki hasznos számunkra, ott a kísértés, hogy csupán eszközül (*instrumentum*) használjuk, megfosztva az illetőt a teljes, eredeti egzisztenciájától. A hasznossági gondolkodás nem tudat, nem tudás, nem is szellemi művelet. Ráadásul a gondolkodás nem csupán megismerés. A gondolkodás egyfajta emberi MŰKÖDÉSMÓD. A gondolkodás nem pozitívum, sokszor egyszerűen csak egy tünet. Tudunk -e nem gondolkodni akár csak egyetlen percig is, sőt, csak 10 másodpercig? Elménk teli van zajjal. Ezek pedig a gondolatok.

A Nyugat kultúrája erősen EXTROVERZÍV KULTÚRA, a valóság megismerését¹¹ akarta, de emellett a valóság átalakítását is akartja. Ehhez pedig extenzív tudás kell, a kompetencia készítéseket (ki)szolgáló, hatalmi szükségleteket szolgáló tudás. A "külvilági érdekelttség" külső tudást igényel. A praktikus és az 'én' -t *szolgáló tudás* csupa szaktudás, és a hasznos KAPCSOLATOK tudása. Az ilyen embert és az ilyen világot gyermetegség jellemzi, a KIS ÉN nem tudja látni magát - egy tágabb kontextusban.

¹¹ Ekképp: a valóság konszezuális meghatározását, miszerint minden valós, ami rajtam kívül van, aminek léte bizonyítható, s aminek léte mások számára is adott.

Carl Gustav Jung ír arról (in: *Undiscovered Self*, 1958), hogy milyen fontos látni az É N Ū N K Á R N Y É K Á T, azaz a *nem tudott* részleteket és a nem transzparens mozgatókat. Az érett ember, úgy a harmincas – negyvenes éveire már tapasztalt és higgadt ahhoz, hogy egy *magasabb távlatból* nézze önmagát. Sőt, beilleszti mozaik-magát egy tágabb, pszicho-szociális-társadalmi-természeti és spirituális (tehát az *én* -nél nagyobb) perspektívába (interakciók, társak, megértés, elfogadás, a saját, kicsi egó meghaladása!). Ebben a perspektívában megjelenik a másokkal, a világ folyásával való összekötöttség, kapcsolat, a relatív függetlenség. Tehát, hogy nem különállóak vagyunk (Progoff: *The Well and the Cathedral*, 1977), a különállóság illúzió (lásd Buddhizmus, Heidegger: *Mitsein* és Sartre: *être avec* elvét, a lét = együtt-lét, a *világ: kölcsön-hatások* együtt-léte). A fizikában a Compton szórás, az EPR paradoxon és az alagúteffektus kutatása segített felismerni a külön-állóság relativisztikus voltát. Igaz, ezt kelet bölcssége úgy 4-8 000 évvel ezelőtt már tanította (*paratantra*), bár nem tudott a kvantumfizikáról, de a dolgok/ jelenségek *kölcsönös függőségét*, és hogy a jelenségek/ dolgok nem önállóak és bizony feltételekhez kötöttek (*Avatamszaka-szútra*) tanította. Kicsit lassúak vagyunk itt Nyugaton, nem de?

Nos, ha nincs igazi különállóság, hogyan is lehetne az a hön áhított objektivitás, mivel szemben is vagyok objektív, mert ha minden sejtemben benne van a lüktetően élő Univerzum, ha mindig bennem van a világ, ha mindig a világban vagyok, nem lehetek világmenetes. Nem lehetek mentes attól, amit megvizsgálok. –Objektív?? A vizsgálat befolyásolja, mondjuk ki, teremti is a vizsgálat tárgyát. Pont, hogy a vizsgálat során köti össze a tudat önmagát a “tudat-tudás-megfigyelés tárgyával”!

A vélekedések, szokások és felszínes érdekek világában a “külső tudás” (the external knowledge, to know things and details) rendkívül hasznos, sőt, jutalmazott. (External reward loco control). Ám a jutalom manipulálás. Az introsepektív, BEFELÉ TEKINTŐ VAKSÁG azért fokozódik, mert valaha Nyugat eleve kifelé indult, soha nem érdekelte a lélek maga. Még a pszichológia is hajlamos a sikeres, manipulatív és kontra-manipulatív viselkedés és viselkedési hatékonyság tanulmányozására sőt, egyben tréningezésére. A lélek eltűnik. Vagy gépies modellekben tengeti tovább redukált létét...

Hamvas Bélával szólva, minél inkább kifelé tekint a szem, annál inkább nő a belső sötétség, hogy a külső dolgokat látni lehessen. Mi, itt Nyugaton nem csak kifelé figyelünk és kifelé élünk, hanem maga a kifordulás a megkívánt és jutalmazott magatartás. Merthogy a kifordult emberek irányíthatóak. A *külvilágra irányuló* kérdések alaptalanok, mert ma már a világ külsőre és belsőre való osztása a kvantumfizika megjelenése óta, az Egyesített Elméletek vizsgálódása óta tarthatatlan. Igaz, kb. nyolc ezer éves egyiptomi iratok és más vallási hagyományok is mondták már ezt, de mi a tudománynak jobban hiszünk.

A nagy fokozatosan megy át a kicsibe (lásd szuperhúr-elmélet¹²) és a kicsibe való átmenet egy nagyon hosszú utazás után újra a makrokozmosz lépték felé veszi útját. Maga az agy nem tud, (vagy nem akar?) különbséget tenni valóság és elképzelés között, hiszen a PET s MRI kutatások¹³ bebizonyították, a külvilágban megfigyelt, és a behunytt szemmel csupán elképzelt események is: *ugyan abban* az agyi régiókban keltenek aktivitást!

A "külvilág" és a "dolgok" tanulmányozása oda vezet, hogy visszkapjuk a filozófia elveszett kérdéseit; mi a tudás?, mi az ember?, mi a világ? Ez, ügye kellemetlen is, hasznos is. Azért kellemetlen, mert akkor nem küszöböltük ki, és vagy nem jól, vagy egyáltalán nem válaszoltuk meg a korábbi, és alapkérdéseknek bizonyult problémákat. Hasznos, mert beláthatunk korábbi tévedéseket –amihez persze *énerő*¹⁴ kell. Elviselni, hogy tévedtem, s feláldozni a büszkeséget, hiúságot, sőt; netán a szakmai presztízst is. Tehát az ősi, osztatlan filozófia, ősi kérdései megválaszolatlanok. Az ősi, a léttel kapcsolatos alapkérdéseket régen a bölcs emberek tudták, ilyen bölcsnek tanácsa minden szakrális uralkodó rendelkezésére állt. A bölcsesség összetett: egyfajta tudás mellé egyfajta élettapasztalat is járult. Az ősi filozófiát joggal nevezték bölcsességnek. De ma, ez a szó, hogy: BÖLCSESSÉG már nem jelent semmit. A számok, a mérések, az uralomvágyat szolgáló technológia ma már túlon túl konkrét, a gondolkodásunk is konkrét és paradigmaszerű. A butuló ifjúság nem tűri már a metaforát, a képi gondkódást. Sőt, maga a gonodolkodás sem érték, mert annyi: k é s z e n k a p o t t t é n y é s a d a t v a n , h o g y n e m t u d u n k , v a g y m i n e k i s g o n d o l k o d n i ? . . . A túl sok média használat, a rendre rosszul működő óvodák és szülők eleve lehetetlenné teszik a fantázia kialakulását, a tv -ből készen kapott képek, a DVD -ből készen kapott történetek és figurák nem igénylik a belső képek és újra alkotó elképezések megvalósulását. Kifordultunk, s hagytuk magunkat kifordítani.

A tudás, az elvárt és túljutalmazott tudás veszélye az ego (kompetenciák és jelentőségek) túlértékelése. Bár a külső világban a külső dolgok tudása híd, embereket és résztudásokat köt össze (ha össze köt). Ugyanakkor a tudás gát, mert a *belső világ megismeréséhez* a tudás egyszerűen nem kell. A mai kor *szakembereket akar*, ami már szélsőséges gyakorlat, NYÍLTAN TAGADJA ÉS UTASÍJTJA EL AZ EGÉSZET, mert szak -emberekere, részlet - tudásokra, és kis kompetenciákra van szüksége a hatalomnak.

Még a tudomány világa is gyanúsnak ítél mindent, ami inter vagy transzdiszciplináris. Önálló (-ra szakított) területekben gondolkodik, azaz territoriálisan agresszív.

¹² Nézz utána: Tükrözési szimmetria, Calabi – Yau alakzat, Planck méretek és energiák, önmagába görbülő teljes dimenziók, Dixon-Lerche-Vafa-Warner sejtés, a húrelmélethez következő két, különböző távolságfogalom, stb.

¹³ PET = Positron Emission Tomograph, szövetet különböző vastagságában mutató orvosi képalkotó eljárás, MRI = Magnetic Resonance Imageing, mágneses rezonancián alapuló orvosi képalkotó eljárás.

¹⁴ A tudatalatti ösztönvilága, a vágytörekvések és a külvilági követelmények között egyensúlyt tartó pszichés erő –érett személyiség esetén ez megvan.

Elvben, önálló tudományterület nem is lehetne, hisz' kontextus nélkül semmi sem él semmi nem lehet érvényes. Az analízis (szeletekre vágás), az absztrakció, a dedukció¹⁵, életidegenné tesz mindent. Izolált jelenség-szigetek a világban nincsenek, csak folyamatos átmenetek, és rjetett, szerteágazó kölcsanhatások vannak.

Mivel A VILÁG: KÖLCSÖNHATÁS. A tudományos területvédés oka a szublimált territoriális viselkedés, a kompetencia –éhség, elismerési vágy, és a társadalmi-szülői program: feltétlenül produktívnak, eredményesnek lenni. Csak nekem, lehetőleg. Ugyanakkor idegenkedés a másiktól és más, idegen, nem integrált tárgyaktól, a saját terület föltétlenül védendő, és autokratikus kezelésben részesül. És... féltékenység. És a külön-létben való hit, bár ez illúzió csupán.

A mai ember tudásfajtái legtöbbször *másoktól kapott tudás*. Hagyomány is, vélekedés is, tekintély is. Az igazi ismeret, az a *saját tapasztalás*, ezért lennének üdvösek a kreativitást használó és fejlesztő iskolák. De erre sincs pénz, vagy van pénz, de (a hatalmasok) nem adnak rá, tehát *e kor sem akarja a kreativitást* és a saját tapasztalatot (szándékosan nem írtam tudást).

Hisz a *tudomány nem értékteremtő, az emberi természet pedig az volna*, mert a hübrisz¹⁶ folytán mérték nélkülivé vált ember értékeket, a *h o g y a n l é t* kapaszkodóit áhítja.¹⁷ Hölderlin átlátta a lényegét: költőien (poiészisz = keletkezés, alakítás, költés) lakozik az ember. Az esztétika, az értékképzés és az ember ontológiája elválaszthatatlan. A művészet filozofikus, a metafora és a szimbólum az, ami *összeköti anyagi világunkat és azt a metafizikai valóságot*, (Üresség, Kvantumbizonytalanság, potenciák tengere, valószínűségi óceán) amiből maga az anyagi Univerzum is származik.

Pszichológiai oldalról, ma már rég nem ismeretlen az a fajta (freudi rendszerben gondolkodva) *anális fixáció*, ami bizonyos emberek kényszeres cselekedetei, rendszerezései, gyűjtés és a rend, egy helyzet merev fenntartása, akár adatok, információk és gondolatok gyűjtésében manifesztálódik. Az ilyen ember megtapad (perszeveráció) materiális, vagy felszínes - rendszerezői szinten, ebben viszont kompetens is egyben. Sokszor a legkiválóbb gondolkodók kényszeresek, bár lehetnek kiemelkedőek, ám maga a kényszeres merevség, a döntő többségben épp, hogy a kreativitás ellen hat. Persze, meg vannak a jó oldalai, a maga munkaterületén, mint szervezés, mérés gyűjtés és rendszerezés.

¹⁵ De-ducere = vissza vezetni. -Visszavezetés, de hová? Mindennek egyszerre több oka van, valaminek a léte sziszitázis, együttes fönnállás, mert a világ is: kölcsönhatás és együtt-levés.

¹⁶ gög, az ember menzúra hiánya, mérték és élethely hiánya és az ebből jövő természet és önpusztítás –az ógörög filozófiai hagyományban

¹⁷ A tudomány nem teremti értékeket; értéket csak az emberek teremtenek. A tudomány nem hoz nekünk erényeket, de az emberek erényeket fejlesztenek ki. A tudomány nem ad nekünk célokat, de az emberek tudásukat emberi céljaik bővítésére, nemesítésére és mind teljesebb megvalósítására használják fel. Edel, in: Etikai ítélet

Nagyobb általánosságban, a nem konkrét, nem egy problémán való gondolkodás, az *elme állandó zaja* (!) tehát a belső monológ mindegyikünk sajátja.

A *túlgondolkodás* azonban már *lehet elhárító mechanizmus* eredménye is. Tudniillik a túlgondolkodás mögött a gyerekkori szorongás munkál. Vagy épp a skizofrénia ún. pozitív tünetei, (mely tüneteket minden, az agyi dopamin szint növekedését okozó drog beszede is imitálja).

Ahogy a neurotikus kicsi felnőtt, -jobb esetben- úgy váltogatja az elhárító mechanizmusokat is (Anna Freud¹⁸). Ennek eredményeképp megjelenik a projekció, majd a racionalizáció, mint elhárítási forma. Ha az illető tehetséges, vagy jó nevelést és képzést kap, az intellektualizáció jelenik meg, de már valós, szakmai, tudásbeli értékekkel gazdagodva. Vagy fennmarad egy gyermeki *vágy* egy jó, »tökéletes tárgy« után. Ami leplezheti magát egy tudományos szaktárgy képével. Egy másik lelki stratégia, a *neurotikus menekülés a jó tárgyhoz* pszichés mechanizmusa ritkán engedi meg, hogy a jó tárgyat kritika, "támadás" érjen. Így nincs remény objektivitásra. De ettől még az *egyéni választípus, gondolkodási stílus* (enneagram, karakter, szociálpszichológia, archetipikus [karmikus?] helyzetek és a rájuk adott reakciók) megmarad. Megmarad ősi **okában** és (elhárítási) **típusában** is, a külvilágtól való félelem (1. korai anya szeparáció, vagy 2. túlféltésként, a korai individualizációs szakaszok letörése, 3. függés, a 4. a deprivált csecsemő az anyát, mint ún. *ideális tárgyat* újraalkotja -Melanie Klein a csecsemő mániás elhárítása¹⁹) eredményeképpen biztonságos életteret, afféle ideológiai-kulturális, szakmai territóriumot, vagy afféle '*jó és biztonságot tárgyat*' hozva létre. Persze szociális (család, vállalkozás, szerkesztőbizottságok és tudósi közösségek, vagy akadémiák...) territóriumot is lehet létre hozni. Azonban az erős, akár öncélú gondolkodási késztetésben kíváncsiság, sőt, hatalomágy, de legalábbis egyfajta kompetencia szükséglet, esetleg kompetencia-éhség, sőt, vágyálmok, és más dolgoktól való elfordulás, gondolatnak tűnő, álcázott érzelmek bizony, mind benne lehet. Még a tudományos gondolatok is lehetnek érzelmileg fertőzöttek, vagy a *rejtett vágy gondolkodásnak* kitett folyamatok.

¹⁸ 1895 - 1982 Márta Freud és Sigmund Freud hatodik gyermeke. A pszichoanalízis folytatója, egyebek között az Én és az Elhárító mechanizmusok (1936) című munka szerzője. Elhárító mechanizmusok között említi, a meg nem történt tevést, a tagadást, a jelentőség csökkentését, a racionalizációt, amikor megindokoljuk, miért csináltunk vagy nem csináltunk valamit. A racionalizációból nő ki az intellektualizáció, ami rejtett elhárító mechanizmus is lehet. A szellemi nritoklás és megmagyarázás mögött tudattalan érzelmi motívumok is lehetnek.

¹⁹ Angol pszichoanalitikus iskola. Melanie Klein szerint az anyai elhagyatás és kétségbeesés elhárítására jön létre az eszményítés, a csecsemő depresszív pozíciójában az ideális (anya, gondozó) tárgy helyreállítását. -The Selected Melanie Klein. Edited by Juliet Mitchell -Hogarth Press, 1986- Ez a fejlődés motorja, s bizony köze lehet a művészi pályához is, de az anyai függőség fixálása megteremti a lelki feltételeket a hatalomvágyra, kontrollra, függőségre és a kényszerességre is, ami a főleg a természettudományos eljárásokban, adathalmazok és szabálykövetésekben él tovább.

W. Bion²⁰ maga úgy gondolja, hogy a gondolatok önállóan vannak, s “arra várnak, hogy valaki elgondolja őket”. Ez első látásra Platonizmus (független ideavilág), de igazából mégiscsak pszichológia, s az ún. *fogalomelőttest* írja le, a *prae-conceptio* -t. Még nincs is igazi gondolat, csak egység, alaktalanság, de elválaszthatatlanság is. Ha Bionnak igaza van, csak Tudat van (vö. Buddhizmus).

A fogalom -előttest gyakran kötjük a gyermek szavak előtti korszakához, az ún. preverbális korhoz, amikor a gyermeknek még nem áll rendelkezésére a nyelv, a nyelvnek, a heideggeri értelemben vett kéznél-levősége (*Vorhandensein*).

Azonban ennél többről van szó; mint zeneterapeuta magam is tudom, mennyire *nyelobe zárt* létezők vagyunk (Wittgenstein), s mennyire jó, hogy mozgással, vagy ami ugyanaz: tánccal és dallammal is kifejezhetjük magunkat. A *p r e v e r b a l i t á s* a gyermekkor, az *u l t r a v e r b a l i t á s* a megvilágosodás, ahol nem lehet “a dolgok tudása”, mert az elválasztottságot is feltételez, vagy rejtett, és az ismerést meghamisító mozzanatok, azaz: a *g o n d o l k o d á s á r n y é k s z e m é l y i s é g é t*.

A (gyermeki) személyiségfejlődés egyik fontos szakasza a mágikus gondolkodás, ebben a szavak a valósággal egyenrangúak. A megnevezéssel létre hívok valamit, akár a költészetben. Nos, számos egyetemi docenst láttam már, aki azt hitte, minden kimondott szó egyben valóság is, ám a szavak mögött nem volt semmi, vagy *nem az a tartalom*, amit a szerző szándékolt leírni. Tehát még ma is él a pusztá verbalizmus (nominalizmus).

A bölcséletben pont az ÖSSZegzés-összkép (*szün + eidósz, szün-eidézisz, gör.: συνειδησις*) dominál, és persze itt sokkal, de sokkal fontosabb, mit dobunk ki, mint amit megtartunk!

Nagyon fontos a transzparencia, az áttetszőség. Fontos átlátnom, mit, és mért gondolok, miért ezt érzem, ugyan erre az eseményre adhatnék más választ is, miért ilyenek a barátaim, miért üldöznek a régi helyzetek, vagy épp miért nem történik velem semmi... Szóval, az ilyen kérdésekre adott válasz, vagy a rajta való töprengés is segíti az élelátást.

A TRANSZPARENCA (a rejtettől, a mögöttes motívumokról, érdekekről való tudás) köti össze a tudás józanságát a belső dolgok és maga az élet tudással, ami már inkább egy összegzőbb tudat, mint megkülönböztető tudás. Tudás viszont nincs mozgás nélkül. A külvilág megítélésekor a ‘külső tudás’ aktivitásakor, kifelé történő mozgás van. Mindennek csupán a felszíne (összefüggések és jelentőségek, értékrend helyett) lesz érintve. A befelé vezető tudás esetén a mozgás egyre beljebb halad, az emberben ilyenkor rengeteg gondolat, de már nem a gondolkodás folyama ötlük fel.

²⁰ Wilfred Bion, in: *The Clinical Thinking of Wilfred Bion* –Routledge, 1996

Egyre inkább meditatív lesz, amikor is megjelenik egy másik tudat; a FIGYELŐ, aki egyre inkább ítélkezés nélkül *tudja figyelni a saját gondolatainkat*. Jó, de ekkor *ki gondolkodik?* Bizony, ha Descartes meditált volna, a *cogito ergo sum* tételt nem (vagy nem így) írta volna meg. Mert a gondolkodásnak mi csak a tüneti részét ismerjük. (Aki gondolkodik, az csak egy tünet?? A gondolás maga, tünet? Hát ez az a biztos alap, amire a *cogitálás* utal?)

Egy szinttel magasabban *átláni*, mennyire esetlegesek a gondolkodás elemei, ahogy a gondolatok egymást követik, nem feltétlenül logikusak. A latin *comprehentio*²¹, azaz: CUM [com] (= val, vel + accusativus²²) PREHEND[re] = vesz, fog, értsd: *dolgokat együvé fogni*, össze-tartni, sokat elárul a mi nyugati tudásmodellünkről. Össze - fog, össze - tart, össze - gyűjt, együvé fogni az összet, tehát megragadni/ felfogni, de elmével megragadni. Az ilyen tudás típus a *Buddhizmus vidnyánavádin* irányzatában ÁLAJAVIDNYÁJA tudásnak, vagy ún. tartály tudás, vagy TÁROLÓ TUDÁSnak hívják. Sajnos, ma már ez sem így igaz, az egyetemek egész egyszerűen hazugságok, ahol pénzért parkolhatnak a munka nélküli fiatalok, ahol gyakran meg sem tartják az órákat, és kutyaugatásból is lehet Ph.D. -ni. A tartálytudás jelensége mellett egy GLOBÁLIS ELHÜLYÜLÉSI FOLYAMATot is láttaunk, igaz, a Föld épp Káli Istennő²³ periódusában tartózkodik.

Ez még nagyon-nagyon messze van a nem megkülönböztető, tiszta, önmagában nyugvó *amala-vidnyájától*, mint végső, mozdulatlan, örök Tudat -tól. Tudásunk circa nyolc ezer éve, tartálytudás. És megöljük azokat, akiknek tudása nem ilyen!! Jaj az intuíciónak és jaj a kreatitásnak... A gondolkodás így már nem felfogás, hanem az ismeretek végtelen erdejébe való bele-veszés. A logika pedig időnként önkényes fordulatot vesz. Még egy szinttel feljebb, inkább: a külső (objektív, dologi, kauzális) dimenzióhoz közelebb: értelmesnek, netán megkérdőjelezhetetlennek tűnnek. Egy négy -öt órát magányban töltő emberben vég nélküliek a gondolatáramok, ám bejöhet az a pillanat, amikor az ember (vagy valaki más, bennünk?) látja, miket is gondol. Majd még mélyebben: *á t l á t j a*, miért is gondolja ezt, vagy azt (kedvezőbb színben akarok feltűnni önmagam előtt, még mindig haragszom arra a személyre, még nem léptem túl azon a dolgon...)?

És akkor (1) ki látja a gondolatokat? És (2) honnan jönnek a gondolatok? Esetleg, mik a gondolatok? Eddig az történt, hogy vagy leseperték ezeket a kérdéseket, vagy a filozófus átutalta ezeket a vallás, vagy a pszichológia hatásterébe. A gondolatok pedig zeneiek, épp ez a fajta zeneiség, értsd MINTÁBA SZERVEZŐDÉS, szervezettség (ritmus!) és a zenei motívumok evolúciója segítette magát a nyelv kialakulását. Egy - egy gondolat, egy-egy minta.

²¹ és más latin nyelvek *comprehendere*, *comprand*, *comprendre* (spanyol olasz, francia, és az angolban: *comprehension*) eredete: az össze [con-] + *fogni* és a *prand*, *prehendere* = tarta, fogni, venni. (vö.: con + scientia).

²² Vigyázat! Az *accusativus* (tárgyeset) a nyelv csapdája, azt sugallja, az alany, a tudás alanya elválasztott a tudás tárgyától. E nyelvi hagyomány csapda, láthatatlanul, de máris befolyásolja a gondolkodásunk.

²³ Kali Juga. Káli Istennő a sötétég és káoszistennője a Hindu vallásban. Még másik három világekorszakról is tudunk.

A pszichopatológia tudja, egy-egy skizofrén, elkerülő személy, vagy neurotikus és személyiségzavar működés mögött megrekedés, fixáció (megrekedés, elakadás) van. Ami, akár egy életen át ismételt minta. A fejlődés záloga azonban a mozgékony, így a minták változtatása, majd egy m a g a s a b b s z í n t e n : a m i n t á k t u d a t o s v á l a s z t á s a , vagy kizárása. A fenti bekezdés azonban már az erősen szubjektív valóság világa. Ezzel men lehet azt mondani, hogy leértékelhetőnek lehetne tartani a 'belső valóságot'. De itt már a külső mozgás, a megkülönböztetések, a részletek tudása nem működik. Sőt. Akadály. *I n t r o s p e c t i o* -nak, azaz befelé tekintésnek nevezi a pszichológia az önmegfigyelést. A meditáció kifejezés mellett az introspekciót megtaláljuk a vallási irodalomban is. Aki ismeri magát, bölcs -tartja a mondás. Ahhoz, hogy ismerjük magunk, ahhoz TRANSPARENTIA (*parere* = megmutatkozik, megjelenik, étsd: áttűnik) szükséges, ez viszont csak igazi és őszinte ÖNISMERETtel valósulhat meg. Persze nem kell mindent elmondani másoknak. Az önismerethez vezető út más dolgokkal kapcsolatos f e l s i m e r é s e k k e l valósul meg, tehát ezek összefüggnek. És nem a külső tudás eredményei. Freud "pszichológus" látta az embert, ő szerinte az ember lényege az ösztönkésztetések, a nyugati, a keleti kultúra is, *e l n y o m ó j e l l e g ű , ö s z t ö n l e m o n d á s t* kíván. Olyannyira, hogy még magunknak is hazudunk! Minezek mellett az emebr nem *l'homme machine* (felvilágosodás), *s n e m i s p s z i c h o g é p*, az ember tudat, így jogos a vallási és pszichoanalitikai igény, hogy tudatosítsuk az emberi lélek mélyén fakadó, ám gyakran elrejtett, vagy álarcban jelentkező szükségleteket, vágyakat. Az emebr hiánylény, folyton önmagán kívül keresi a megnyugvást, a kielégülést, a boldogságot, legyen az egy másik tárgy, másik hely/ élet helyzet/ másik ember.

Az introspekciót, a meditáltás, a transzparenciát azonban nem akarja a hatalom, a hatalom azt akarja, hogy az *elméd gyarmatosítva legyen*, mindig másokra hallgass. Ez veszély, nagy veszély, mert egész életünk a felismerésekről szólna. Nem mások követéséről, s nem a szak-tudás gyűjtéséről, hanem: az itt-lét, az élni tudás művészetéről.

A szavak és fogalmak egy másodlagos valóságot teremtenek. Kategóriák, ám ezek szűkek. Már a verbális-fogalmi kategóriák ezrei sem elegendőek ahhoz, hogy a világ, a bölcsesség, mint a világ megélése, azokban elérjen. Az üresség (buddhizmus), előítélet- mentesség és a gondolkodás, a kognitív működés mérséklése segíti a VILÁGMEGÉLÉST, a *nagy összefüggések meglátását*, ami a bölcsesség forrása.

Tudniillik; a lét nem szorítható az emberi fogalmak korlátai közé.

A belső utat le is értékelte, sokszor tiltota is a Nyugat kultúrája. Mindig vallási, vagy világi vezetők köré gyűltek az emberek, mindig követőket akartak, vagy csak elég volt példaképeket, hősöket és nemzeti hősöket kreálni? Ma már nem Heraklészben hiszünk, az erejét csodálva, ma már túl vagyunk Supermanen, túl vagyunk már Batmanen is, X man a divat.

Mindig a követés, a hatalom, az erőszak az egyen-gondolkodásban, vagy rejtett erőszak, mint pl. a pszichitária, a pedagógia bizonyos vonásai, a politika és tudományos vélekedés. De amíg követsz valakit, addig magad nem ismerheted meg. Aki másokat követ, nem ismerheti meg önmagát, mert ehhez senkit, (hacsak a kutató-kereső attitűdjét nem) magát kell követnie.

De ki akar önmagát követő (autokefália, autonómia) embereket, egy folyamatos és erős manipulációra (külső létben fogva tartó) épülő hatalmi struktúrában? Egy *létfeljuttató civilizációban* (amire már nem mondhatjuk, hogy kultúra)? Ma is megölik a Krisztusokat, vagy csak egzisztenciálisan, vagy csak rossz hírust kelteve, vagy bolondnak mondva őket...

A nyugati kultúra alkalmatlan a tartós és a Földdel együttműködő civilizációra. Akkor mi a helyzet a nyugati kultúra alapjával, a kifelé éléssel, kifelé figyeléssel? Ez csak válságokhoz juttatta, és a válságok (de még egyszerű problémák, mint pl. a közlekedés) megoldása újabb válságokhoz és problémákhoz vezetett (erdőirtások, állatok kipusztulása, talajerózió, környezetszennyezés). Eljutottunk oda, hogy minden árú, azaz élettelen, kicserélhető, még maga az ember is az. Futballcsapatokat adunk és veszünk, sőt, a fejvadászoknál darabszámra, százával, életkorra és nemre tekintettel is rendelhetünk konyhalányokat, szállodai portásokat de még fogorvosokat is –lemondva az ember lét-eredeti ember voltáról. Tömegek lettek a pénz rabjai, s nem szabadok és függetlenek többé, sokaknak pedig egy szelet kenyérre sem jut, mert már nincs felelősség egymás iránt.

Foglaljuk össze, a külső tudás és ismeret-felhalmozás tehát önnön magában nem erény, csak akkor, ha külső világban akarsz valamit elérni. A belső elmélyedésben a tudásraktár és kategória halmaz akadály, mert a belső világ az egysége, itt nincs is mit megkülönböztetni, a belső, mélyebb valóság egysége pedig tudat. A tudat és a dolgok tudása nem ugyan az.

A görög: szün + eidézisz (*συνειδησις*) annyit tesz, képek/ térképek/elvek /modellek együttese. És, összkép is. A latin *scientia* már kevesebbet jelent, együttes tudást, mint, t u d á s t á r a t . Tudniillik, rész -dolgok együttes tudomását, sőt; jártasságot is (*scire* = tudni). A *con* + *scientia* jelent orientációt, viszonyítást, és a dolgok felfogását, magát a (hétköznapi) tudatot is, de így is, sokkal inkább tudásról, ismeretrendszeréről van szó, mintsem magáról a tudatról. A tudat és a Kozmikus Tudat számára az '*egyres dolgok tudása*' fölösleges. Az ismeret a külvilág része, ott használják.

Maga a [rész] ismeretek halmaza akadályozza meg a [z egészleges] tudást. Egy magasabbrendű (egészleges) tudás gyakran a régi ismeretek megkérdőjelezésével jár, nem is lehet másképp, az új ismeret *új viszonylatokat*, új paradigmát teremt, lásd Kopernikuszt.

És egy tendenciát képvisel, mert két alaptendencia van, egy megfigyelő és egy megfigyelt tendencia (vö.: Compton szórás, EPR paradoxon, a Schrödinger macskájaként ismert [eldönthetlenségi] paradoxon). A nyugati kultúra nem számol azzal, hogy ez a két tendencia egy, de legalábbis egybe eshet (a ☯ jin és jang a polaritás nélküli [csi, vagy kvantum-vákuum-] energiából differenciálódik). A tudást ma (is) erénynek hazudják, pedig régóta már csak a szavak szintjén becsülik, a mai kapitalizmusban az egyetemi diploma²⁴ csupán túlkvalifikáltságot, így drága munkaerőt jelent, sok munkahely nem tart a diplomára igényt, neki nem művelt emberre, csupán munkavégzőre, vagy munkavégzőre és ☑ szaktudására van szükség.

A tudós tudás pszichoanalitikájához a folytonos bizonyítási kényszer és az intellektusra áttolt gyakorlati aktivitás van, ami a gyakorlatban nem tud realizálódni. Ráadásul az EVILÁGI TUDÁS (evilági) NYELVHEZ KÖTÖTT, mi több, beszédhez kötött. A tudat márpedig nem beszél. Már önmagában, SZÁMTALAN BELSŐ ÉLMÉNYÜNK NEM VERBALIZÁLHATÓ. Ami azt jelenti, a nyelv erősen korlátos közeg.

Ami azt jelenti, az ember nyelvbe zárt (fogalmak börtönében élő) létező – Wittgenstein (is). Amit az ember keres, az nem szaktudások garmada, az sokkal inkább a bölcsesség. Mert bölcsesség és tudás egyáltalán nem ugyan az. A bölcsesség még a *szavakon túli világ* ról is tud, abba bepillant.

És van még itt valami kellemetlen, a világegyetem maga nem verbálisan megragadható. Azaz a világ szerkezete bár megengedi az absztrakciót is a fogalmiságot is, az ember számára sajnálatosan azonban nem tetszőlegesen érzéki, a világ élményei nem tetszőlegesen transzformálhatóak kimondhatóvá. Az ember persze tud erről, amikor belső, viszcerális jelenségek, persze nem szükségképpen fájdalom érzetek tudatosulnak benne. Az élmény az, ami átfogó, az élmény az, ami túlmutat a hétköznapi emberi világon, a meditáció az, ami által belefér az embernél nagyobb világ is.

A bölcsesség nem [puszta] információ, a bölcsesség a lét hozzáértő szemlélése. A bölcsesség soha nem lehet szakbölcsesség, a bölcsesség léttel általában függ össze. Mivel magával a léttel jobban összefügg, mélyebben érti és fogadja el azt, ami - aki Van. Így talán az is érthető, hogy a BÖLCSESSÉG inkább ÁTALAKULÁS. Nem a KÜLSŐ LÉTBEN való élet, karrier, gyűjtés és érvényesülés. A bölcsességnek semminő köze a tudományhoz nincsen, a tudomány egyre inkább nem felfedés, fel-fedezés, hanem tekintélyuralom.

²⁴ A tudás és a diploma semesik egybe, még a tudás is áú, azaz nem független és nemis önmaga. Csak a valamit szolgáló tudás hasznos. Ez azonban feltétlenül értékvesztést jelent.

Az igazi vallás inkább lelki forradalom. Sajnos az egyháznak köze nincs a valláshoz, egy erőszakszervezethez hasonlatos, a kiátkozásaival, ideológiai kényszereivel, az elem uralásával, neki csak kövbetők és alattvalók kellene, mint a politikusoknak és bankároknak... Ami nekünk kell, a felismerések, önismeret.

Olyan tapasztalatok ("optimal" experiences, anchoring in the present moment) magunkhoz engedése, ami a *lét teljeségével* ajándékoz meg minket. Ilyen tapasztalatokról beszélt sok gondokodó, bölcs, a tudomány világában talán most Jungot említeném. Ő közvetíti azt a felismerést, hogy életünk közepe táján (midlife) egyre inkább kellene a felismerések, és meg is vannak a *felismerések* (enlightenments) lehetőségei.

A TUDÁS NEM BÖLCSESSÉG, gyakran a perszóna "szerepkiegészítője" a tudás, mint pl. az orvosé a fonendoszkóp, vagy a fehér köpeny. A bölcsesség már nem a perszónához tartozik. A szerepszemélyiség tudása csakis külső tudás lehet. Nem csak hasznos, hanem e tudás gyakran csupán pótlék. Érzelmi pótlék, hiányt betölteni akaró pótlék. A *részlet-tudás vigasz, a valahai egészért*. Nincs hova elérnünk, fejlődünk. Az egészből jöttünk, oda is akrunk visszatalálni. A bölcsesség kapuján keresztül. A tudás az ego -t táplálja, az illúziók világáról szervezven apró tudásokat, melyek mindegyike a jelenségvilághoz tartozik.

A tudás-halmozás származhat a gyűjtés, osztályozás, a ragaszkodás, ún. anális fixációból eredő kényszerességéből is. A bölcsesség ott kezdődik, ahol a részletek tudását már félre tették. Tudniillik, *fontosabb, hogy mit dobunk ki, minthogy mit tartunk meg*. A gyermeki nyitottság útjában áll az ítélkezés és a sok, halott információ.

Sokan szóltak már a gyermeki ártatlanságról, arról a tudatállapotról, mely leginkább a jelenben horgonyzott, ártatlan, nem minősít, nem címkéz. Az a létmód egységes és "ártatlan", nem elfogult jóban és rosszban, amelyen túl kellene jutni (vö.: Nietzsche: Túl jön és gonoszon, Sartre is érinti az Ego transzcendenciájában, hogy ne Buddhát és Jézust emlegessük). A gyermekiség tulajdonképpen ego-mentességet (a hamis identitásoktól való szabadság) jelentene, előítélet-mentességet (FOGALOM ELŐTTES, a nyelviség-fogalmiság zárkáitól szabadon), és folyvást megújuló nyitottságot.

Persze a közösség erősen kritizálja a gyermeklelkű felnőtteket, illetve mindenkit, aki nem olyan, mint a nagy átlag. Ám az átlagok világában nem találod meg önmagad forrását. A tudás sokszor csak létpótlék, a kontroll, a biztonság illúzióját adja kezünkbe. Nem tudunk órákra csendben, egyedül maradni önmagunkkal, felfedezve legbelső világunk. Mert korokon át tagadták, hogy létezik belvilág, az *intus*. Az INTROSPEKTÍV VAKSÁGRA NEVELÉS iskoláink sajátja, ami a társadalmi gyakorlat tükre. Minden "kincs" odakint van, ezt sugallva, így adjuk tovább saját, lelki vakságunk a további nemzedékeknek.

A koncentráció a meditáció ellentéte, beszűkülés és erőfeszítés. A meditáció kitágulás, leginkább szemlélés, mintsem ismeret, vagy *beavatkozás általi ismerethez jutás*. Jung (1933²⁵) ír a perszónáról, ami egyszemélyes a másoknak mutatott kép, szerep, tehát komponált-manipulált képek, viselkedési stratégiák, és túlélési viszonylatok konstrukciója, -így semmi nem valódi. A perszóna az az álarc, amit az ógörög színjátszásban használtak a színészek.

A hamis identifikáció okán, emberek milliói azonosulnak (tévesen) szerepeikkel, vagy felszínes önismeret rajzolta énképükkel. Így nem lesznek keresők. Buddha már beszélt erről, de a mai pszichológia is tud a másoktól kapott, vagy hibás identifikációk veszélyeiről. A perszóna, a szerep, a zajos elme, a rohanó gondolatok bizony mind eltakarják a *valódi én -t*, az *Atma -t*.

A perszóna eleve a társadalmi-szociális szerepek (elvárások, kényszerek, pszichológiai programok, csoportnyomás, alkalmazkodások) összessége, a perszóna, mint az ego, elve a külső létben való életre, és mások megtévesztésére, túlélésre és pszichológiai játszmák játszására jött létre. A jungi személyiségfejlődés (a bölcsélettel analog módon) modellje szakaszokra bontja az individualizációs folyamatot. Azt alkalmazkodásra, majd szeparációs önállóságra (az anyával való, ún. duál-únióból való kinövés), autonóm szakaszra osztja.

Életünk során a határok meghúzása többször is megtörténik, valamint önnön képességeink feltérképezése, majd az egész élet, a jóval-rosszal, és a veszteségekkel-nyereségekkel való újra-integrálódás következik. Az individualizáció, szerencsétlen kifejezés, mert a személy magasabb érési folyamatában, integrációs erejében benne vannak mások is, benne van a szűkebb-tágabb világ is. Az individualizáció (értsd, az érett személy a világba való re-integrációja) a jungi rendszer célja-eredménye, és pont az *e g é s z* (világ-) *m e g é r t é s é t*, a személy egyensúlyát jelenti, amikor is megérti önnön énjét és annak limitációit, és integrálja a világot. Miért az integráció?? A LÉT = KÖLCSÖNHATÁS, lenni: együtt-lenni.

Az INTEGRITÁS tehát életünk pszichológiai és filozófiai feladata is, a fejlődés egyik magasabb szakasza. Maslow (humanista pszichológia) ezt hívta transzcendentális szükségletnek. A csepp a tengerbe visszatalál. A cseppességét már felsimert csepp okos, a tengerbe integrálódó csepp bölcs. Ideális esetben, mert korunk szellemi sötétében egyre kevesebb ember jut el idáig. Azt gondolva, élete azért van, hogy gazdag legyen, hogy csak túlélje a kapitalizmust, vagy épp a kommunizmust, hogy szerezzen, vagy hogy boldog legyen, bár a boldogság mibenlétéről semmit nem tudván. A boldogság, akár a szépségis, mindig valami EGÉSZlegessel, *harmóniával* és *szümfóniával*, azaz: *integritással* áll kapcsolatban.

²⁵ Jung, Carl Gustav: *Modern Man in Search of a Soul*. -New York, Harcourt Brace Jovanovich

Az egész földi létünk egymás és a bolygó totális kipusztításával jár együtt, holott tudjuk: a lét = együtt-lét, tehát nincs fa talaj, nedvesség, ásványok, hanyagák és madárfészek és élevegő és napfény híján... Miféle racionális gondolkodás eredménye pl. a rákkeltő formaldehid a gyermekeink(!) tusfürdőjében?, a mérgező ételfesték a pudingban?, az emésztésre káros állományjavító a kenyérben, a globális katasztrófákat okozó környezetkárosítás?? A következmények logikusak, de nem az maga emberi tevékenység!

A Zenbuddhizmusból és a Buddhizmus *Avatamszaka* szútájából ismert HOLISZTIKUS GONDOLKODÁS és a gondolkodást meghaladó ún. EGÉSZÉLMÉNY (csúcselmény) a műalkotással kapcsolatos, vagy akár az istenélményhez hasonlatos katarzist adja, minden Egy, a világ egységes, innen persze felelősségünk is adott. Hisz nincs abszolút el-különültség. A fa -szerintem- egy *rendez-vous*. Mely randevu alkalmával széndioxid találkozik vízzel, cukorral, napfényel, ásványokkal, rovarokkal, a mező füveivel... A fa egy *emergens* = egészségessége révén kis egységekre már nem levezethető, vége nincs randevú, appointment, egyszersmind együttműködés, az egymásba ölelkező találkozások meg-megújuló ciklusa. Ez is ismert már, mint 'Kölcsönös lét' és a dolgok 'Kölcsönös áthatása, egymásba tűnése és összekötöttsége' legalább több száz, vagy ezer éve, de a mai egyetemisták, és a mai tudósok, pl. filozófusok nem olvasnak még filozófiát sem, nem hogy Kelet bölcsességét, vagy, hogy az azzal összefüggő kvantumfizikát olvasnák...

A dolgok kölcsönösen függenek egymástól, minden interkontextuális, tehát az izoláció csak időleges és speciális lehet. Jaj azoknak, akik a saját tudományukban, a saját tudományos oldalágának egy saját kis külön területecskének a partikuláris problémájába merül, akár egy életen át... A lárva és a bogár (lényegileg) ugyan az, az elektron tömege és impulzusa (energiája) ugyan annak a dolognak a két oldala. Mi már nem tudjuk a létet megkülönböztetés nélkül szemlélni (*nirvikalpa-dnyája* -a meditációban nincs külön tudat, ami a tudat tárgyát szemléli -ó, erről is, milyen régen van-volt tudomásunk!).

Az ember pont a csak részlet-tudásai miatt vak a Közös Élettér Törvényére (*Law of Common Ground*). A hatás-vissza hatás (dolgok/ jelenségek összekötöttsége) karmikus törvényét pedig már most tanítja nekünk a katasztrófával figyelmeztető Természet, hogy legakább az Egyensúly Törvényét (*Law of Balance*) tanuljuk már meg, ha a felelősséget még mint faj, nem ismerjük. Minden dolog csak relatíve bír önléttel, (résztudományok szláncjai??) nincs végeleges alapja, hamar szertefoszlik; az alma csak állandósult kapcsolatok hierarchiája, szín, súly, alak, íz. Csakhogy, az alma vélelmezése mindaddig hipotézis, amíg minden fontos, "almaságra utaló" elemét meg nem vizsgáltuk.

A Nyugat embere sokszor egész hipotézisrendszerek létrehozója-hívője (!) de fogja is egyben. A CSAK-RACIONALITÁS ILLÚZIÓ. S ha van is racionalitás, az rövid hatótávú, élni egy teljes életet vele nem lehet, ráadásul *a racionalitás nem mindenre érvényes eszköz!* Nem kell racionálisnak lenni. Ha valami irracionális, azt nem feltétlenül jelenti azt, hogy rossz is. A *tudomány inkvizíciójában* pedig az racionális, amit ő annak tart, csak hogy a tudósvilág java része fogoly, a hatalmat akarók és bírtoklók kezében! Régen »hinni kellett, és ÚGY kellett hinni,« hogy mindig, mindenben azt valljuk, amit az egyház vall, ma pedig a tudomány teszi ugyan azt, NORMAKÖVETÉSRE ÉS A GYARMATOSÍTOTT ELME elviselésére komndicionálva a tömegeket. És Te, olvasóm, te vajjon a tömegembar kategóriájába tartozol?? Tudniillik minden megvilágosodás és megváltás ÖN-MEGVÁLTÁS, (mesterrel, vagy anélkül), ÖN-BEAVATÁS, egy idő után, egy érettségi fok után mindenképp. Szóval, kedves hallgatóim*, *knowledge is really stupid, indeed*, ne szakemberré légy, nem csak tudója légy valaminek, embebré légy, hisz e bolygon –egyenlőre– mi viseljük a legmagasabb tudati nívót (a beérkezett²⁶ szerint).

Elmének és viselkedésünk gyakran *proaktív* (gyorsan közbevető, megelőző), azaz idejekorán igyekszik válaszolni egy adott helyzetre, hogy hatékony lehessen (vadászat, vészhelyzet). Tehát gyors, és jó *mintafelismerő*. Ugyanakkor a mintafelismerés a csapdák lehetősége is, hisz abban tévedni is lehet, mert a minták felismerése nem tetszőleges pontosságú. Sőt, mintákat hazudni is lehet. Aki meg állandóan *proaktív* akar lenni, az már akkor is ugrik, ha csak sárgafekete csíkokat lát, hisz a tigris mintázatát véli benne felismerni. A bölcs nem mintázatfelismerő, mélyen és tisztán szemlél. Nem *proaktív*, nem akar semmit megelőzmi, időben válaszolni, hanem nem beleszólva akar létezni.

A bölcsesség és az együttérzés (*compassion* -Avalokitésvara) tárja fel a hogyan lét titkait. "Racionalitással" vágják ki azokat az esőerdőket, melyek oxigént, esőt és termékeny talajt adnak. Persze, ez hazugság (racionalizáció); az egyéni vagy csoportérdek szemellenzője nem engedi látni, az ember hihetetlenül buta és kártékony lény a földön. Racionális döntésnek hazudják a piti, kis, egyéni érdekeket. Minden létező *kölcs önös eredete* is ősi tan (*paratantra*), így illúzió a csak egyéni lét, és bizony a legaktívabb és a lakhelyét leginkább átalakító ember nagy felelősséggel bír más létezők iránt, meg persze leginkább ő viseli minden beavatkozás következményét is. Nézd, s zárd szívedbe; Avalokitésvara tanítását:

*Compassion accepts others as they are.
One who thoroughly realizes, compassion no longer sees
Eny separation between self and others.
Compassion is the wholesome and spontaneous respons to all situations.*

(Openness Mind –Tarthang Tulku)

²⁶ Gautama Buddha, buddhának lenni = felébredettnek, beérkezettnek lenni.

*Az együtt-érzés elfogad másokat olyannak, amilyen ő, épp most.
Aki igazán felfogja ezt, látja; az együtt-érzésben -hisz' mindenedki az Egybőljő-
nincs semminő külön-böző, az En és a Másik között.
Az együtt-érzés teljes és spontán válasz mindenik behzetre.*
(ford.: Dunkel)

Világunk ismerettel és vélekedésekkel túlsúfolt. Még a meglévő tudást sem mások és egymás hasznára fordítjuk, továbbra is egymás parazitái és versenytársai vagyunk, metaforikusan, A GYÓGYSZERT PÉNZÉRT ADJUK, a kenyérünk nem egészséges, ha ugyan meg nem mérgez bennünket a konzerválóanyag, az állományjavító és az ételfesték. Amire földi-létünkben és földi életünkben szükségünk van, az a bölcsesség, és ennek folyományaként sok-sok k e g y e l e m i s, nem bosszú, és kicsinyies leragadás a problémáknál, ennek megértéséhez együttérzés is kell. Türelem, humor és játék. Az élet csupa öröm és játék lehetne, nem rajta kívüli dolgokért való küzdelem, pénz, társadalmi státusz, hajsolt elismerés...

Azért élünk (*tapasztalatok*), hogy megértsük (*felismerések, enlightenment*), miért élünk. Ha megértettük, ez boldoggá is tesz. Az egészről kiszakadt létünk (*ek-zisztenciánk*) nagyobb kontextusba illik, helye is, és jelentése is lesz -újra.

A bölcsesség és a befelé való út a KI-NEM-SZAKADTSÁG állapotába vezet vissza, szakítva a diabolikus, megkülönböztető, a részletekről való tudással. A kozmosz rendezett, értelmes, van alapja a tudományból megismert antropikus érveknek²⁷.

Az emberi létező még ma sem, és sem magával, sem a közös létterrel nem harmonikus létező. Önmaga *menzúra nélküliségnek fogja*. Szánalmas fogoly, a külvilág, a múlt, a vélekedések és materiális érdekek foglya²⁸. Talán, ma már nem is tud arról, hogy alternatívája is van. -Íly módon hogyan is törekedhetne bármire, ami a lét egészét ígéri?

DUNKEL NEPOMUK NORBERT

(*NAVIGATING MIDLIFE, UNDERSANDING, WHAT WE ARE LOOKING FOR...?
conversation with the students [discussing group] at the University of London)
London, 2009 április

²⁷ ANTROPIKUS ELVEK, az Univerzum azért ilyen, hogy létezhesse benne értelmes élet. Kozmikus állandók, pl. fénysebesség. Planck-állandó, a π értéke, a gravitáció, stb., ezek finoman hangoltak, értékük állandó **1. Erős Antropikus elv:** Egy kozmikus rendező elv/ intelligencia/ tudat eleve így rendezte be a világot, a világban csak egy tudat van, de az a létezőkben is tükröződik, így többnek látszik -vö.: Védánta (hindu) és Jogácsára (buddhista) filozófia, újszövetségi hagyomány. **2. Kozmológiai evolúció, gyenge antropikus elv,** több kozmoszból mi maradtunk, a kozmológiai állandók véletlen evolúciója, vagy visszacsatolt (megerősített tendenciák) a véletlenben.

²⁸ Az ember emberfeletti emberré lett ... De az EMBERFELETTI HATALOMMAL RENDELKEZŐ EMBER NEM EMELKEDETT FEL AZ EMBERFELETTI ÉRTELEM szintjére. Ezáltal nyilvánvalóvá vált, amit eddig nem szívesen vallottunk be: Az ember, amilyen mértékben növekszik a hatalma, éppoly mértékben egyre nyomorúságosabb ember is lesz ... Aninek pedig tudatára kellene, s már régen kellett volna ébrednünk, az az, hogy emberfeletti emberként embertelenné lettünk. Előre látom azt az időt, amikor az emberi szellem szabadságának hívei kénytelenek lesznek fellázadni a tudomány zsarnoksága ellen. In: *Russell: Házasság és erkölcs*